

Q.P. Code : 17394

For Internal Students (2 Hours 15 minutes) [Total Marks : 75

For External Students (3 Hours) [Total Marks : 100

- N.B. :** (1) **External** students should attempt any **four** questions.
(2) **Internal** students should attempt any **three** questions from Q Nos. 1 to 6. Do not attempt Q. Nos. 7 and 8.
(3) **All** questions carry **equal** marks.

1. Briefly discuss the impact of industry on family, kinship, caste and community.
2. Examine the problems of industrial labour in India.
3. Explain the changing features of formal organization.
4. Outline the relationship between work and technology.
5. Critically examine industrial relations and the changing role of the state in India.
6. Write short notes on any **two** of the following :
 - (a) Labour commitment
 - (b) Gender and technology
 - (c) Caste and Labour Market
 - (d) Flexible specialization
7. Elaborate on the evolution and growth of trade unions in India.
8. Discuss the issues related to labour in the context of economic liberalization in India.

TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी

(२ तास १५ मिनिटे)

[एकूण गुण : ७५]

बहिःशाल विद्यार्थ्यांसाठी

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) बहिःशाल विद्यार्थ्यांनी कोणतेही चार प्रश्न सोडवावेत.

(२) नियमित विद्यार्थ्यांनी प्रश्न क्रमांक १ ते ६ पैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न क्रमांक ७ व ८ सोडवू नयेत.

(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. उद्योगाच्या परिणामांची कुटुंब, नातेसंबंध, जात आणि समुदाय यांच्या संदर्भाने चर्चा करा.
२. भारतातील औद्योगिक कामगारांच्या समस्यांचे परिक्षण करा.
३. औपचारिक संघटनेची बदलती वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
४. काम आणि तंत्रज्ञान या दोहोंतील सहसंबंधांची रूपरेषा तयार करा.
५. औद्योगिक संबंध आणि भारतातील राज्यांची बदलती भूमिका यांचे टिकात्मक परीक्षण करा.
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :-
 - (अ) कामगारांची जबाबदारी / वचन
 - (ब) लिंगभाव आणि तंत्रज्ञान
 - (क) जात व कामगार बाजार
 - (ड) लवचिक विशेषीकरण
७. भारतातील कामगार संघटनांची उत्क्रांती आणि विकास याबाबत आढावा घ्या.
८. भारतामधील श्रमिकांच्या प्रश्नांचे मुक्त अर्थव्यवस्थेच्या संदर्भात चर्चा करा.
